

The Roles of Virtual Social Networks in Family Cohesion (Case study: Citizens of Tehran)

Mohammad Talebi, Hossein Dehghan✉, Faizollah Nouroozi

Abstract

Background and Purpose: The emergence of technology and mass media has affected families, social relations, and its values and has led to changes in the behavior and interactions of family members. As mass media are the most important technologies affecting our world, social networks and the Internet have penetrated in a way that it is impossible to imagine life without them, and they have made positive and negative changes to the family cohesion of users by affecting the form of interactions between people. According to the above topics, the present study aimed to investigate the effect of using virtual social networks on the family cohesion of the citizens of Tehran. **Methods:** Based on the type of collected and analyzed data, the present research was quantitative, and had a field type in terms of the method of facing with problems. The research technique had a survey. The statistical population was equal to 2915543, the sample size was 375, and the sampling method was a combination of simple and cluster random sampling. The mean use of social networks was 1 hour and 36 minutes per day. **Results:** The results of the hypothesis test indicated that the hypotheses about the effect of the virtual social networks on intra-family cohesion and its quantitative and qualitative dimensions were confirmed and the effect was direct and positive. The rate of using virtual social networks could predict changes in the family cohesion variable by 9%, the quantitative dimension by 9%, and the qualitative dimension by 27%. **Conclusion:** The general results indicated that the rate of using social networks caused changes in the level of family cohesion in Tehran users.

Received: 03.11.2021

Revision: 19.01.2022

Acceptance: 30.01.2022

Keywords:

Modern media, Virtual social networks, Family cohesion

How to cite this article:

Talebi, M., Dehghan, H., & Nouroozi, F. (2021). The Roles of Virtual Social Networks in Family Cohesion (Case study: Citizens of Tehran). *Bi-Quarterly Journal of studies and psychological in adolescents and youth*, 2(1): 299-312

Article type

Original research

1. Mohammad Talebi, Ph.D. PhD Student, Department of Sociology, North Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran. **2. Hossein Dehghan**, Assistant Professor, Department of Sociology, North Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran. **3. Faizollah Nouroozi**, Department of Sociology, North Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

✉ Correspondence related to this article should be addressed to **Hossein Dehghan**, Assistant Professor, Department of Sociology, North Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

Email: dehgan.azad@gmail.com

نقش شبکه‌های اجتماعی مجازی در انسجام درون خانوادگی (مورد مطالعه: شهروندان شهر تهران)

محمد طالبی، حسین دهقان✉، فیض‌الله نوروزی

چکیده

زمینه و هدف: ظهور فن‌آوری و رسانه‌های جمعی در خانواده‌ها و روابط اجتماعی و ارزش‌های آن تأثیر گذاشته و منجر به تغییراتی در رفتار و تعاملات اعضای خانواده شده است. به عنوان رسانه‌های جمعی مهم‌ترین فن‌آوری‌های تأثیرگذار بر دنیای ما هستند شبکه‌های اجتماعی و اینترنت به گونه‌ای نفوذ کرده است که نمی‌توان زندگی بدون آن را تصور کرد و با تأثیرگذاری بر شکل تعاملات افراد، تغییرات مثبت و منفی بر انسجام درون خانوادگی کاربران گذاشته است. با نظر به مباحث فوق پژوهش حاضر با هدف بررسی تأثیر میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی بر انسجام درون خانوادگی شهروندان شهر تهران انجام شده است. روش پژوهش: پژوهش حاضر بر اساس نوع داده‌های جمع‌آوری و تحلیل شده، پژوهشی کمی است و از لحاظ نوع برخورد با مسئله مورد بررسی و ورود به آن مطالعه‌ای میدانی است. تکنیک مورد استفاده در این پژوهش، پیمایش است. جامعه آماری برابر با ۲۹۱۵۵۴۳ نفر، حجم نمونه ۳۷۵ نفر، شیوه نمونه‌گیری ترکیبی از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده و خوشه‌ای است؛ میانگین میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی ۱ ساعت و ۳۶ دقیقه در شبانه روز بوده است. یافته‌ها: نتایج آزمون فرضیات بیانگر این است که فرضیات مبنی بر تأثیر میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی در انسجام درون خانوادگی در حالت کلی و ابعاد کمی و کیفی آن تأیید شده است و این تأثیر به صورت مستقیم و مثبت بوده است. میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی به ترتیب توانایی پیش‌بینی تغییرات متغیر انسجام درون خانوادگی را در حالت کلی به میزان ۹٪، بعد کمی ۹٪، بعد کیفی ۲۷٪ دارا هستند. نتیجه‌گیری: نتایج کلی نشان داد که میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی باعث تغییرات در سطح انسجام درون خانوادگی کاربران شهر تهران شده است.

دریافت مقاله: ۱۴۰۰/۰۸/۱۲

اصلاح مقاله: ۱۴۰۰/۱۰/۲۹

پذیرش نهایی: ۱۴۰۰/۱۱/۱۰

واژه‌های کلیدی:

رسانه‌های نوین، شبکه‌های اجتماعی مجازی، انسجام درون خانوادگی

نحوه ارجاع دهی به مقاله:

طالبی، م.، دهقان، ح.، نوروزی، ف. (۱۴۰۰). نقش شبکه‌های اجتماعی مجازی در انسجام درون خانوادگی (مورد مطالعه: شهروندان شهر تهران)، دوفصلنامه مطالعات و تازه‌های روان‌شناختی نوجوان و جوان، ۲(۱): ۲۹۹-۳۱۲

نوع مقاله:

پژوهشی اصیل

۱. محمد طالبی، دانشجوی دکتری گروه جامعه‌شناسی، واحد تهران شمال، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران، ۲. حسین دهقان، استادیار گروه جامعه‌شناسی، واحد تهران شمال، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران، ۳. فیض‌الله نوروزی، استادیار گروه جامعه‌شناسی، واحد تهران شمال، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

✉ مکاتبات مربوط به این مقاله باید خطاب به حسین دهقان، گروه جامعه‌شناسی، واحد تهران شمال، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران است.

پست الکترونیکی: dehقان.azad@gmail.com

مقدمه

وسایل ارتباط جمعی به خصوص شبکه‌های اجتماعی در کوتاه مدت و بلندمدت آثار متفاوت و گوناگونی دارند که این اثرات ناشی از محتوای برنامه‌ها است که بر روی عقاید، ارزش‌ها، اطلاعات، مهارت‌ها، گرایش‌ها و عشق و زندگی خانوادگی تاثیر گذاشته و باعث کنترل غیرمستقیم بینندگان خود و یا کاربران می‌شوند. رسانه‌های نوین از طریق اینترنت به راحتی در اختیار افراد با سبک‌ها و هنجارهای مختلف اجتماعی قرار گرفته است و بر نحوه استفاده از امکانات و گسترش آن‌ها و همچنین بر زندگی خانوادگی، روابط بین اعضای خانواده و رفتار افراد آثار زیادی بر جای می‌گذارد. در فرایند چنین تغییر و تحولاتی، روابط میان فردی متزلزل، ذهن‌ها بیدار و رفتارها تحت تاثیر قرار می‌گیرد تا آنجا که گیدنز می‌نویسد: اینترنت قلب تپنده انقلاب ارتباطی است (گیدنز، ۱۳۸۹: ۶۵۲). با نگاهی واقع‌بینانه به رویدادهای اخیر فضای مجازی و ظهور رسانه‌های اجتماعی مجازی بر روی تلفن‌های همراه هوشمند، به نظر می‌رسد روند استفاده از این ابزار ارتباطی در جامعه امروزی از شتابی روزافزون برخوردار بوده و تغییرات و تأثیرات فرهنگی آن حتی در زمان کوتاه استفاده به اندازه‌ای است که می‌توان برای وسایل ارتباطی نوین در کنار نقاط قوت آن‌ها، نقاط ضعفی را نیز متصور شد؛ یکی از پیامدهای مهم گسترش فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات نوین مبتنی بر آن، دگرگونی فرهنگ‌ها است. از این رو در اثر ایجاد و گسترش شاه‌راه‌های اطلاعاتی، فرهنگ نوینی در حال ظهور است. از آن جا که انتقال و جریان فرهنگ از طریق ارتباطات صورت می‌گیرد، حوزه فرهنگ که نظام‌هایی از عقاید و رفتارها را شامل می‌شود، با ظهور فناوری جدید دستخوش دگرگونی‌های بنیادین می‌گردد. بهترین نمونه از پیامدهای اینترنت به عنوان مهم‌ترین ابزار ارتباطی و اطلاعاتی، تغییرات ارزش‌های نهاد خانواده، بخصوص در نظام ارزشی و انسجام درونی خانواده است؛ خانواده، پایه بنیادین اجتماع، سلول سازنده زندگی انسان و خشت بنای جامعه و کانون اصلی حفظ سنت‌ها، هنجارها

و ارزش‌های اجتماعی است؛ نهاد تأثیرگذاری که وظیفه جامعه‌پذیری و تربیت نسل آینده‌ساز را بر عهده دارد. خانواده از لحاظ تربیتی و اجتماعی دارای اهمیت و جایگاه ویژه‌ای است و بر این اساس دستیابی به جامعه سالم، وابسته به سلامت خانواده است و نیز تحقق سلامت خانواده وابسته به سلامت روانی میان اعضای آن است (امینی و حیدری، ۱۳۹۵). خانواده منسجم، توسط جو خانوادگی حمایتی و تفاهم و درک اعضای آن شناخته می‌شود که اعضای آن تمایل به درک و کمک برای برطرف کردن نیازها و دغدغه‌های افراد خانواده دارند. انسجام خانواده یعنی با هم بودن اعضای خانواده که احساس همبستگی، پیوند و تعهد عاطفی نسبت به یکدیگر دارند (السون، ۲۰۱۰)؛ به عبارت دیگر، انسجام خانواده (پیوند عاطفی و هیجانی بین اعضای خانواده و احساس نزدیک بودن) از طریق احساس تعلق و پذیرش در سیستم خانواده ابراز می‌شود (وایلاتا و همکاران، ۲۰۱۶). با این تعاریف می‌توان گفت که انسجام به عنوان یکی از ساختارهای پرنفوذ خانواده، بعد مهمی برای تلاش جهت درک متقابل در میان اعضای خانواده است.

با توجه به اهمیت امر انسجام در جامعه بحث انسجام در خانواده به عنوان یکی از نهادهای تاثیرگذار به میان کشیده می‌شود و مراد از آن احساس همبستگی، پیوند و تعهد عاطفی است که اعضای یک خانواده نسبت به همدیگر دارند. نهاد خانواده یکی از مهم‌ترین نهادهای اجتماعی است، چرا که سلامت و یا عدم سلامت جامعه را در دست دارد و در بنای جامعه و حفظ سنتها، ارزشها، روابط خویشاوندی، پرورش کودک، تعادل روانی و عاطفی او نقش مهمی دارد. خانواده زمانی مشکل زا می‌شود که نتواند به اهداف جامعه عمل ببوشاند، به خصوص زمانی که از هدف اصلی آن، یعنی گروه اولیه بودن دور شود. شکل طبیعی خانواده آن است که هر یک از اعضاء از لحاظ عاطفی حمایت شوند و این یک حالت ایده آل برای خانواده است (لوئر، ۱۹۹۵: ۷۸). از این رو ریشه اساسی برای تحکیم روابط افراد در دورن خانواده، نظم و همبستگی درون آن است. خانوادهایی که از انسجام برخوردار باشد، می‌تواند فردی باثبات تر و متعهدتر به جامعه وارد کند، برعکس تزلزل

فرهنگ به نسل‌ها است» (شیری، ۱۳۹۴). این در حالی است که با بهره‌گیری از نرم‌افزارهایی نظیر تلگرام، واتساپ و ... می‌توان به دورترین دوستان و اقوام خود در آن سوی دنیا ارتباط برقرار کرد و از حال و احوالشان مطلع شد. افراد با عضویت و فعالیت در شبکه‌های اجتماعی مجازی و برقراری ارتباط در دنیای مجازی در مواقعی از ارتباطات در دنیای واقعی فاصله می‌گیرند؛ این فاصله گرفتن تغییراتی را در ارزش‌های خانواده و سطح تعاملات و انسجام درونی آن ایجاد می‌کند. به صورتی که کاهش انسجام درونی خانواده را در پی دارد. با نگاهی به تحقیقات انجام شده می‌توان گفت که استفاده از اینترنت تغییرات در انسجام درون خانوادگی را به دنبال دارد (فیلد و داچوسلاو، ۲۰۰۹) و باعث کاهش حمایت افراد خانواده از یکدیگر می‌شود (سولیدی و همکاران، ۲۰۰۹)؛ بین استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی و انسجام خانواده رابطه معناداری وجود دارد (شیری و رحمانی، ۱۳۹۴)؛ استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی کاهش انسجام خانوادگی را در پی دارند (مرتین، ۲۰۱۴؛ شوتون، ۲۰۱۰ به نقل پرهام، ۱۳۹۳). با این اوصاف و با توجه به اینکه جامعه آماری تحقیق شهر تهران است که به عنوان پایتخت و کلان‌شهر در بردارنده مناطقی با موقعیت جغرافیایی و فرهنگی و اقتصادی متفاوت است می‌توان گفت که بسته به تفاوت میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی توسط شهروندان و با در نظر گرفتن تفاوت‌های طبقاتی و همین‌طور تفاوت در سطح سرمایه اجتماعی متاثر از موارد مذکور تغییراتی در سطح انسجام درونی خانواده‌ها رخ داده است؛ که مطالعه علمی و بررسی مفروضات آن با استعانت از پشتوانه نظری می‌تواند بسیار مفید و راهگشا در جهت حل مسائل بوجود آمده در استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی باشد؛ با توجه به تغییرات حادث شده در هویت شهروندان تهرانی که در تحقیقات پیشین مورد بررسی و تأیید قرار گرفته شده است بررسی موضوع در شهری که در بردارنده اقوام مختلف و جمعیت مهاجر است، حائز اهمیت فراوان است. حال با توجه به عنوان تحقیق منظور از شبکه‌های اجتماعی مجازی که شهروندان تهرانی از آن استفاده می‌کنند؛ شبکه‌های اجتماعی مجازی است که در قالب نرم‌افزارهای گوشی‌های هوشمند قابل استفاده می‌باشند. با توجه به ویژگی‌های

درون خانواده باعث پرورش افراد بی‌مسئولیت و فاقد روابط و آداب اجتماعی می‌شود. انسجام گاهی با واژگانی مانند وفاق، وحدت و ... یکسان شمرده می‌شود. از این رو آن بیرو «در فرهنگ علوم اجتماعی واژه وفاق را این گونه توصیف می‌کند: «وفاق بر پیدایی اتفاق نظر و توافقی آشکار در یک گروه دلالت دارد. وفاق فرآیندی است که از طریق آن اعضای یک گروه یا یک جامعه به توافق و اشتراک در بنیان‌های زندگی مشترک خود رسیده‌اند. وفاق و انسجام موجب به هم پیوستگی آگاهانه‌تر یک گروه و همبستگی بیشتر آن می‌شود» (بیرو، ۱۳۸۰: ۱۵). انسجام، یکی از ساختارهای پر نفوذ خانواده، احساس همبستگی، پیوند و تعهد عاطفی است که اعضای یک خانواده نسبت به هم دارند (السون، ۲۰۰۰: ۷۷). از جمله مسائلی که در انسجام خانواده مورد بررسی قرار می‌گیرد، پایداری، روابط صمیمی افراد با یکدیگر، با خویشاوندان و ارتباط داشتن با آنان است. امروزه مسائل بسیاری با توجه به رشد فناوری، خانواده‌ها را تحت تأثیر قرار داده است، وسایل ارتباطی نوین که با هجوم بی‌امان در خانه‌ها راه یافته است، فاصله قابل توجهی بین افراد بوجود آورده است. این فاصله و شکاف با دور ساختن اعضای خانواده موجب کاهش انسجام در روابط خانواده شده است. با تغییر بافت خانواده از شیوه سنتی به مدرن و تبدیل خانواده‌های گسترده به هسته‌ای، وجود فناوری‌های جدید، سبک و سیاق زندگی افراد نیز تغییر اساسی پیدا کرده است (فاضلی، ۱۳۹۱).

نظم و انسجام در خانواده دچار شتاب زدگی‌های زندگی ماشینی شده است و افراد به دلیل مشغله‌های زیاد، فرصت کافی برای یکدیگر ندارند و با هجوم زندگی آپارتمانی و مدرنیزه در شهرها، فرصتی برای گذران اوقات فراغت نمانده است، از این رو بهترین وسیله برای سرگرمی استفاده از شبکه‌های اجتماعی مانند تلگرام و ... شده است و این شبکه‌ها بیش از آن که یک شبکه ارتباطی باشند و میزان ارتباط با افراد دیگر را افزایش دهد، بر فردگرایی و انزواطلبی افراد تأثیرگذار بوده‌اند، فردگرایی در درون خانواده در حال شکل‌گیری و خانواده اولین واحد اجتماعی است، «کنون دیگر خانواده، واحد فردی شده، بین اعضای آن تعامل وجود ندارد و درباره نیازها و خواسته‌های افراد گفت‌وگویی نمی‌شود که این مانعی برای شکل‌گیری الگوی خانواده و انتقال

تلگرام) بر وضعیت انسجام خانواده‌های منطقه ۱ شهر تهران» به این نتیجه رسیده اند که بین میزان استفاده از وسایل نوین ارتباطی (لاین، تلگرام) با انسجام خانواده رابطه وجود دارد؛ نریمانی و رنجبر (۱۳۹۵) در تحقیقی با عنوان «نقش احساس تنهایی و انسجام خانوادگی در گرایش نوجوانان به استفاده آسیب زا از تلفن همراه» به این نتیجه رسیده اند که انسجام خانواده به طور منفی و احساس تنهایی به طور مثبت پیش‌بینی کننده استفاده آسیب زا از تلفن همراه بوده اند؛ نتایج تحقیق رضایی و پورجبلی (۱۳۹۶) با عنوان «بررسی رابطه میزان ساعات استفاده از شبکه‌های اجتماعی (مجازی) و میزان انسجام اجتماعی خانواده در بین خانواده‌های شهر نقدة» بیانگر این بوده است که بین میزان ساعات استفاده از شبکه‌های مجازی و میزان انسجام خانواده رابطه معنی دار و معکوس وجود داشته و در بررسی ابعاد انسجام خانواده، متغیرهای میزان مطلوبیت روابط زناشویی و روابط فرزندان و والدین با میزان استفاده از شبکه‌های مجازی رابطه معنی دار و معکوس، اما با متغیر میزان مطلوبیت مناسبات خانوادگی رابطه معنی داری به دست نیامده است؛ آفونسو (۱۹۹۸) در مطالعات خود خاطر نشان می کند که استفاده از اینترنت سبب ایجاد احساس بدبختی، انزوای اجتماعی، تنهایی، دوری از خانواده و به طور کلی کاهش سلامت روانی می‌شود. این دوری از خانواده و دوستان نوعی حالت روانی است که به آن انزوای اجتماعی می گویند (دوله، ۱۳۹۵)؛ شوتون (۲۰۱۰) در مطالعه خود به این نتیجه دست یافته که کاربران کامپیوتر، تمایل چندانی به رفت و آمدهای خانوادگی از خود نشان نمی دهند و خانواده‌ها دارای انسجام نیستند؛ در تحقیق ونگ^۱ و همکاران (۲۰۱۴) بین انسجام و عملکرد خانواده با استفاده آسیب زا از تلفن همراه رابطه منفی یافت شد. به عبارتی انسجام ضعیف خانواده با سطوح بالای استفاده آسیب زا از تلفن همراه و همچنین نشانگان افسردگی در دانش آموزان همراه بود؛ مرتن (۲۰۱۴) در تحقیق به «بررسی تأثیر وسایل ارتباطی مجازی بر انسجام خانواده و بی تفاوتی اجتماعی دانش آموزان» پرداخته است و به این

جامعه آماری و با نظر به استفاده شهروندان از فضای مجازی به دنبال پاسخگویی به این سوال هستیم که آیا میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی بر انسجام درونی خانواده و همینطور ابعاد کمی و کیفی آن تأثیرگذار است؟

پیشینه و چارچوب نظری پژوهش

با توجه به عنوان پژوهش حاضر در ذیل به خلاصه ای از پژوهش های مرتبط انجام گرفته در داخل و خارج از ایران پرداخته شده است: کفاشی (۱۳۸۹) در تحقیقی با عنوان «بررسی تأثیر اینترنت بر ارزشهای خانواده در بین دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد رودهن» به این نتیجه رسیده است که رابطه معکوسی در بین متغیرهای مستقل (دسترسی دانشجویان به اینترنت، استفاده بیشتر دانشجویان از اینترنت، میزان وابستگی آنها به اینترنت، محیط تعاملی اینترنت، فضای صمیمیت، روابط احساسی، وارد شدن دانشجویان در بحث و مناظره گروهی، پذیرفته شدن آنها در محیط تعاملی اینترنتی، احساس رضایتشان از گمنام بودن در اینترنت، میزان اطلاع خانواده در مورد استفاده فرزندان از محیط های اینترنتی) و ارزش های خانواده وجود دارد؛ پرهام (۱۳۹۳) در تحقیقی با عنوان «عوامل مؤثر بر انسجام خانواده با تأکید بر شبکه‌های مجازی» دریافته است که شبکه‌های مجازی موجب کم شدن انسجام خانواده و از بین رفتن صمیمیت بین افراد شده است؛ فلاحی (۱۳۹۴) در پژوهشی به نام «تحلیل کیفی و کمی تأثیر شبکه‌های اجتماعی مجازی در ساختار خانواده» به این نتیجه رسیده است که با شناخت، رعایت و کنترل جوانب ابعاد حاکم بر این پدیده، افراد می‌توانند با حضور در این فضا حمایت های نسبی به دست آورند. همچنین نوع استفاده کاربران در این فضا با احساس تعلق خانوادگی همبستگی معناداری دارد؛ به عبارتی احساس کاهش تعلق خانوادگی و سرمایه اجتماعی درون خانواده صرفاً نظر دیگر افراد خانواده است و خود کاربر به کاهش یافتن سرمایه اجتماعی پیوندی خانوادگی خویش در اثر استفاده از این فضا اعتقادی ندارد؛ شیری و رحمانی (۱۳۹۴) در تحقیقی با عنوان «تأثیر استفاده از وسایل نوین ارتباطی (لاین،

میان افراد مختلف، با سطوح گوناگون دسترسی، به وجود آمده‌اند. ایجاد ارتباطات جمعی و میان فردی، تشکیل اجتماعات مجازی، اطلاع رسانی و تبادل اطلاعات و نظریات شناخته شده‌ترین کارکرد های این فضاها هستند (سلطانی فر، ۱۳۸۸).

کلی و ولخارت دریافتند افرادی که از انگیزه بالایی برای حفظ عضویت فرد در گروه برخوردارند و بنابراین وابستگی بیشتری به تأیید دارند، بعید به نظر می‌رسد که ارتباطات و پیامهایی را قبول نمایند که نقطه مقابل هنجارها و ارزشهای گروه هستند. فرد باید موافقت و تأیید را به دست آورد (کوهن، ۱۳۷۸: ۳۴۵). در این جا می‌توان به پذیرش توسط گروه تعبیر کرد، یعنی این که اعضا هرچه بیشتر مورد پذیرش گروه قرار بگیرند، احتمال تأثیر پیام برگروه بیشتر است. مناظره گروهی نسبت به سخنرانی‌ها از اثربخشی دراز مدت در تغییر نگرشها برخوردار است، همچنین اگر این مناظره گروهی به طور آزادانه برگزار شود، تأثیر بیشتری در اثربخشی به اعضا گروه خواهد داشت، بحث و مناظره آزاد درافکار و عقاید تغییر بیشتری به وجود می‌آورد (کوهن، ۱۳۷۸: ۱۲۰). هرچه کاربر اینترنتی احساس کند که در محیط اینترنت بیشتر مورد پذیرش واقع می‌شود احتمالاً باعث خواهد شد که برارزش‌های خانواده مؤثر واقع شود و همچنین هر چه کاربران بیشتر وارد بحث و مناظره گروهی شوند احتمالاً باعث مطرح کردن موضوعات خود با محیط‌های تعاملی اینترنت می‌شوند و کمتر مسائل خود را با خانواده مطرح می‌کنند و باعث کم اهمیت شدن ارزش‌های خانواده نزد فرد می‌شود.

السون (۱۹۹۹) مدل خود را در مورد خانواده بر اساس تئوری سیستمی مطرح نمود، وی خانواده را در قالب سه بعد بررسی می‌نماید: الف) انسجام خانوادگی؛ ب) انعطاف پذیری خانواده؛ ج) ارتباطات در خانواده؛ او در مورد بعد انسجام خانوادگی قائل به چهار سطح: (۱) رها شده؛ (۲) جدا؛ (۳) مرتبط و (۴) گرفتار است که در خصوص این چهار سطح، وی معتقد است که سطح ایده آل انسجام خانوادگی، سطوح میانی یعنی سطح مرتبط و سطح مجزا است. بعد انعطاف پذیری خانوادگی نیز دارای چهار سطح (۱) خشک؛ (۲) نظام دار؛ (۳) منعطف و آشفته است. بنابر نظر السون، خانواده‌هایی متعادل‌اند که انعطاف پذیری آنان در سطح متوسط باشد،

نتیجه رسیده است که در خانواده‌هایی که انسجام بالایی وجود ندارد، فرزندان نیز نسبت به مسائل جامعه بی تفاوت می‌باشند که این بی تفاوتی ناشی از حضور دائم آنان در شبکه‌های مجازی است؛ لویس و همکاران (۲۰۱۵) در تحقیقی ارتباط بین میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی و روابط خانوادگی را مورد بررسی قرار دادند و این یافته را نشان دادند که بین میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی با کاهش روابط خانوادگی و کاهش ارتباطات رودررو و کاهش تعامل با خانواده رابطه معنادار وجود دارد. با توجه به تحقیقات انجام شده می‌توان عنوان کرد که تفاوت تحقیق حاضر با تحقیقات پیشین در این است که در اکثر تحقیقات انسجام به عنوان یکی از شاخص‌های سرمایه اجتماعی در نظر گرفته شده است در صورتی که در تحقیق حاضر خود انسجام اجتماعی به عنوان متغیر وابسته در نظر گرفته شده است و مهمتر آنکه دو بعد کمی و کیفی آن که خود نیز شامل شاخص‌های جداگانه‌ای است، نیز مورد بررسی قرار گرفته شده است. گرایش به سایت‌های شبکه‌های اجتماعی در سراسر دنیا همچنان رو به رشد است. شبکه‌های اجتماعی یکی از انواع رسانه‌های اجتماعی محسوب می‌شوند (کاستلز، ۱۳۸۹). رسانه‌های اجتماعی امروزه به بخش جدایی‌ناپذیر زندگی بسیاری از مردم تبدیل شده‌اند. شبکه‌های اجتماعی بخشی از رسانه اجتماعی هستند که با اهداف مختلفی ایجاد شده‌اند و کاربران بسیار زیادی را به خود جذب کرده‌اند. امروزه بعضی از شبکه‌های اجتماعی با سرویس‌هایی که ارائه می‌دهند و با کاربری‌هایی که دارند، خود به یک رسانه خبری تبدیل شده‌اند و اثرات عمیقی بر وقایع مختلف در دنیای واقعی گذاشته‌اند. شبکه‌های اجتماعی روی زندگی افرادی که در آن‌ها عضو هستند هم بسیار تأثیرگذارند (شیرازی، ۱۳۹۰: ۸۸). امروزه آنچه را که با تکنولوژی نوین اطلاعاتی در رابطه بوده و سازنده یک فضای جغرافیایی مجازی است، فضای مجازی می‌گویند (محسنی، ۱۳۸۰: ۲۰۰). مهم‌ترین اهدافی که افراد یا کاربران در فضای مجازی به دنبال آن می‌باشند عبارت است از: ارتباط با یکدیگر، تحصیل، تفریح و سرگرمی، تسهیل امور، تجارت و ارتباطات (دوران، ۱۳۸۱). شبکه‌های اجتماعی فضاهایی در دنیای مجازی هستند که برای ارتباط

پرورش افراد بی مسئولیت و فاقد روابط و آداب اجتماعی می‌شود. انسجام گاهی با واژگانی مانند وفای، وحدت و ... یکسان شمرده می‌شود. از این رو «آلن بیرو» در فرهنگ علوم اجتماعی واژه وفای را این گونه توصیف می‌کند: «وفای بر پیدایی اتفاق نظر و توافقی آشکار در یک گروه دلالت دارد. وفای فرآیندی است که از طریق آن اعضای یک گروه یا یک جامعه به توافق و اشتراک در بنیان‌های زندگی مشترک خود رسیده‌اند. وفای و انسجام موجب به هم پیوستگی آگاهانه تر یک گروه و همبستگی بیشتر آن می‌شود (بیرو، ۱۳۸۰: ۱۵). انسجام، یکی از ساختارهای پر نفوذ خانواده، احساس همبستگی، پیوند و تعهد عاطفی است که اعضای یک خانواده نسبت به هم دارند (السون، ۲۰۰۰: ۷۷). از جمله مسائلی که در انسجام خانواده مورد بررسی قرار می‌گیرد، پایداری، روابط صمیمی افراد با یکدیگر، با خویشاوندان و ارتباط داشتن با آنان است. در خانواده‌های با انسجام بالا میل به صرف وقت و انرژی در فعالیت‌های خانواده و همچنین ممانعت از تأثیر منفی عواملی چون مسائل شغلی که باعث می‌شوند فرد مدت زیادی از تعاملات خانواده دور بماند، وجود دارد. افراد مراقب همدیگرند و این را در رفتار و صحبت‌هایشان نشان می‌دهند اعضای خانواده پیشرفت، شادی و رفاه همدیگر را می‌خواهند و هر گاه یکی از اعضا درگیر مشکلی شود، حاضرند برای رفع آن مشکل کار کنند. امروزه مسائل بسیاری با توجه به رشد فناوری، خانواده‌ها را تحت تأثیر قرار داده است، وسایل ارتباطی نوین که با هجوم بی‌امان در خانه‌ها راه یافته است، فاصله قابل توجهی بین افراد بوجود آورده است. این فاصله و شکاف با دورساختن اعضای خانواده موجب کاهش انسجام در روابط خانواده شده است. با تغییر بافت خانواده از شیوه سنتی به مدرن و تبدیل خانواده‌های گسترده به هسته‌ای، وجود فناوریهای جدید، سبک و سیاق زندگی افراد نیز تغییر اساسی پیدا کرده است (فاضلی، ۱۳۹۱)؛ استمرار و پایداری حیات اجتماعی، سیاسی و فرهنگی یک جامعه، در گرو انسجام و همبستگی بین اجزاء و عناصر سازنده ساختار اجتماعی است. انسجام، توافق در اهداف، ارزشها و نگرشهاست و در فرآیندی اجتماعی متولد می‌شود و محصول کنش عقلانی و مختار

یعنی خانواده‌های منعطف و نظامدار؛ وی بعد ارتباط در خانواده را کلید اصلی یک خانواده خوب یا از هم پاشیده میدانند و از نظر او دو ویژگی ارتباطات در خانواده عبارتند از: ارتباط مثبت و قدردانی و محبت (باربر و بوهلر، ۱۹۹۶: ۴۴۴).

والد هال از فرآوردن بودن محتوای ارتباطی صحبت می‌کند، عاملی که احتمال تحصیل اثرات را کاهش می‌دهد، او معتقد است: «اثرات دراز مدت بیش از اثرات کوتاه مدت مورد توجه قرار می‌گیرد» (ویندال و همکاران، ۱۳۸۷: ۳۳۰)؛ و یا به نوعی اگر از یک پیام به طور طولانی مدت استفاده شود تأثیر آن پیام بیشتر است. کلایر علاوه بر تکرار پیام، مدت زمان پیام را نیز در نظر می‌گیرد تا برنامه بتواند بالاترین اثر ممکن را داشته باشد لذا از این دو نظریه هم می‌توان مدت زمان استفاده از اینترنت و هم طول مدت دسترسی به اینترنت و همچنین مداومت استفاده از اینترنت را به عنوان متغیرهای تاثیرگذار بر ارزشهای خانواده همچون انسجام درون خانوادگی به کار برد، چرا که هر کدام از این عوامل باعث کاهش روابط درون خانواده و در نهایت کاهش ارزشهای خانواده می‌شود. پس در این جا آن چه نقش مهمی را بازی می‌کند طول مدت دسترسی به اینترنت است. همچنین از این نظریه از میزان استفاده از اینترنت می‌توان استفاده کرد، بدین گونه که هر چه از اینترنت بیشتر استفاده کنیم این میزان استفاده احتمالاً باعث کم شدن ارتباط با خانواده می‌شود و این منجر به کاهش ارزشهای خانواده نزد فرد می‌شود؛ دی فلور و بال روکیچ در الگوی خویش درباره وابستگی به رسانه‌ها بر این باورند که شرط مهم برای بروز اثرات، میزان وابستگی به بعضی رسانه‌های ارتباطی است، مجرای که مردم برای به دست آوردن اطلاعات مهم نسبت به آن احساس وابستگی می‌کنند، توان بیشتری برای ایجاد اثرات دارد تا مجرای که تفاوتی با مجاری دیگر ندارد و اطلاعاتی که فراهم می‌کند فاقد اهمیت است (همان، ۳۷۰).

ریشه اساسی برای تحکیم روابط افراد در دوران خانواده، نظم و همبستگی درون آن است. خانوادهایی که از انسجام برخوردار باشد، می‌تواند فردی با ثبات تر و متعهدتر به جامعه وارد کند، بر عکس تزلزل درون خانواده باعث

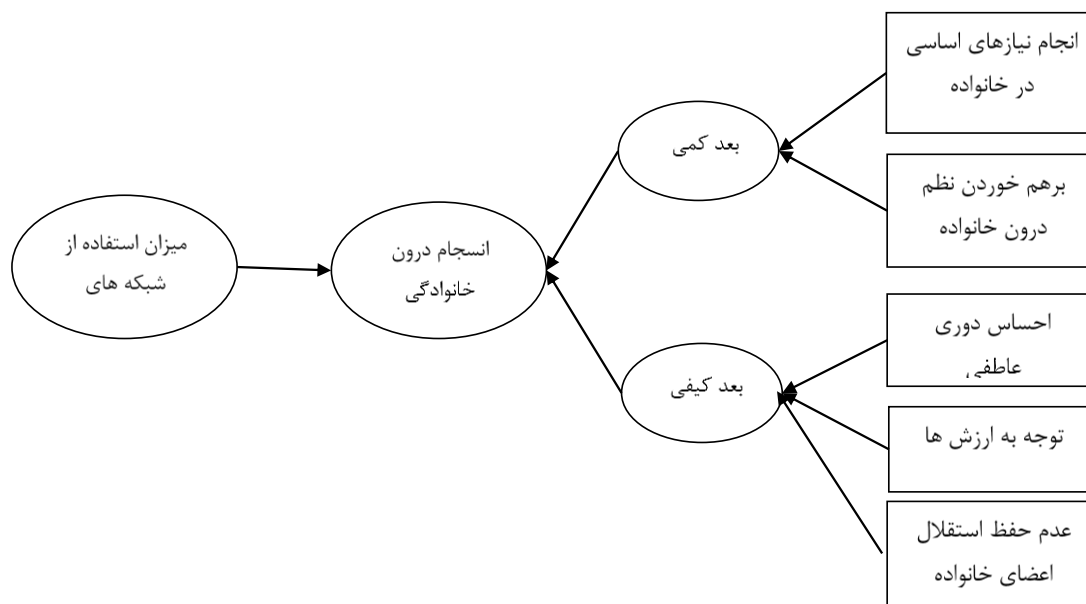
جایی که هویت‌های فردی افراد محو و ناپدید می‌شود. افراد گرایش دارند خود را به گونه‌ای آزادانه تر و بازتر ابراز کنند؛ و به عبارتی از ارتباطات در فضای واقعی دور و درگیر روابط مجازی می‌شوند. جان دسمبر^۲ (۱۹۹۷)، در نظریه ارتباطات کامپیوتر- واسط معتقد است که «مردم به وسیله‌ی شبکه‌ی ارتباطات کامپیوتر واسط [با توجه به دسترسی به نرم افزاری ارتباطی مجازی از طریق کامپیوتر] مردم در شبکه‌های اجتماعی به یکدیگر می‌پیوندند. فهم چگونگی ارتباط و استفاده‌ی آن برای توصیف هویت مان، ایجاد روابط و حفظ و نگهداری آن و در نهایت تشکیل اجتماعات، سه موردی است که در ارتباطات کامپیوتر واسط مهم است» (ترلو و همکاران، ۱۳۹۰: ۳۱). بدیهی است که با توجه به مطالب بیان شده تاکنون، هویت، روابط و اجتماع در ارتباط شکل می‌گیرد که می‌توان گفت از طریق فرایندهای چند وجهی و چند کارکردی تعامل اجتماعی صورت می‌پذیرد. علاوه بر اینترنت، شبکه‌های اجتماعی مجازی هم چون فیس بوک، اینستاگرام، تلگرام، وایبر، تانگو، لاین و... به دنبال ایجاد جوامع مجازی هستند. این جوامع مجازی بر اساس ساختار و تعاریف خود به طبع دارای ارزش‌های مختلف فرهنگی، سیاسی و اجتماعی هستند. به طوری که این جوامع مجازی توانسته اند مفاهیمی چون «دوست»، «ارتباط»، «خانواده»، «انسجام درون خانوادگی» و حتی مسائلی جزئی مانند نحوه احوال پرسی کردن را باز تعریف کنند. اگرچه کاربران خود در شکل دهی این جوامع نقش چشمگیری ایفا می‌کنند اما قوانین این جوامع مجازی و گفتمان حاکم بر آنان در تأثیرگذاری و شکل دهی سرمایه اجتماعی و بخصوص انسجام درون خانوادگی خانواده نقش مهمی ایفا می‌کنند. با توجه به چارچوب نظری تحقیق که دربردارنده نظریات کوئین، کلی و ولخارت، السون، والدهال، کلایپر، دی فلور و بال روکیچ و جان دسمبر است می‌توان فرضیات زیر را استخراج نمود:

✓ میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی در انسجام درون خانوادگی شهروندان شهر تهران تأثیرگذار است.

آنهاست. از سوی دیگر، انسجام، پدیده‌ای نیست که یک بار برای همیشه ایجاد شود، بلکه نیازمند بازسازی و بازتولید مستمر است (ازکیا، ۱۳۸۰: ۲۰).
بر مبنای نظریه استفاده و رضامندی، نیازهای مرتبط با رسانه‌ها در چند گروه طبقه بندی می‌شوند:
- نیاز به درک خود (برای شناخت خود، برای بالا بردن سلیقه خود و برای تجربه زیبایی‌ها)
- نیاز به کاستن از برخورد با خود (برای کشتن وقت و برای فرار از واقعیت‌های زندگی روزمره)
- نیاز به قدرت بخشیدن ارتباط با خانواده (برای گذراندن وقت با خانواده)
- نیاز به تحکیم ارتباط با دوستان (برای شرکت در بحث دوستان و برای گذراندن وقت با دوستان)
- نیاز به تحکیم شناخت اطلاعات و درک جامعه (برای فهم و درک این که در کشور و درجهان چه اتفاقاتی می‌افتد و نیز در جریان عملکرد دولت قرار گرفتن)
- نیاز به افزایش اعتبار، ثبات و موقعیت اجتماعی
- نیاز به افزایش تجربه در زمینه فرهنگ و سنن (برای نزدیک شدن به سنن کشور)
- نیاز به افزایش شناخت اطلاعات و درک دیگران (برای دانستن این که همیشه حق با من نیست و برای شرکت در تجارب دیگران) (اسدی، ۱۳۹۳: ۳۳۰).
رویکردهای تکنولوژیک نقش رسانه‌های جدید را در روابط و تبعات اجتماعی آن، تعیین کننده می‌دانند و در بررسی نهایی، تکنولوژی را شکل‌دهنده‌ی روابط اجتماعی و شکل‌های تحول آن تلقی می‌کنند (ذکایی، ۱۳۸۴: ۴).
نظریه‌های چندی از این منظر به رسانه‌های جدید توجه کرده‌اند. برای نمونه می‌توان **مدل حضور اجتماعی**^۱ که فردی بودن ارتباطات کامپیوتری را زمینه‌ساز اثرات اجتماعی کمتر آن‌ها می‌داند، اشاره کرد. اصطلاح حضور اجتماعی از نیمه‌ی دهه ۷۰ میلادی رایج شد. ۱۰ سال بعد اسپرول و کسلر دریافتند که ارتباطات کامپیوتری فاقد آن دسته از علائم اجتماعی است که کنشگران را قادر به تشخیص موقعیت روابط بین فردی می‌سازد. در نتیجه ارتباطات کامپیوتری در یک خلاء اجتماعی اتفاق می‌افتد.

✓ میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی در بعد کیفی انسجام خانواده‌های شهر تهران تاثیرگذار است.

✓ میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی در بعد کمی انسجام خانواده‌های شهر تهران تاثیرگذار است.

شکل ۱. مدل مفهومی (محقق ساخته)

توجه به اینکه برای نمونه‌گیری تصادفی ساده دسترسی به چارچوب نمونه‌گیری ضروری است پس در این مرحله شهر تهران به عنوان چارچوب نمونه‌گیری انتخاب شده است و بعد از اختصاص دادن کدهای یک تا پنج به پنج جهت جغرافیایی شهر تهران (شمال، شرق، غرب، مرکز و جنوب) با روش نمونه‌گیری تصادفی ساده با استفاده از روش قرعه کشی، پنج منطقه (۲، ۴، ۵، ۱۲ و ۱۶) که از نظر فرهنگی و اقتصادی و اجتماعی متفاوت می‌باشند، انتخاب شده‌اند؛ با در نظر گرفتن تعدا جمعیت آماری (۲۹۱۵۵۴۳)، حجم نمونه بدست آمده را که بر اساس فرمول کوکران (۳۸۴) نفر محاسبه شده است) را به طور مساوی در بین مناطق تقسیم نموده و در مرحله آخر به توزیع پرسشنامه‌های پژوهش در بین شهروندان (کاربران شبکه‌های اجتماعی مجازی) در مناطق جهت گردآوری داده‌های خام پرداخته شد. لازم به ذکر است که تعداد ۳۷۵ پرسشنامه تکمیل شده از پاسخگویان جمع‌آوری و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است.

روش پژوهش

پژوهش حاضر بر اساس نوع داده‌های جمع‌آوری و تحلیل شده، پژوهشی کمی است و از لحاظ نوع برخورد با مسئله مورد بررسی و ورود به آن مطالعه‌ای میدانی است. تکنیک مورد استفاده در این پژوهش، پیمایش است. در مطالعه میدانی، برای جمع‌آوری اطلاعات مورد نیاز از ابزار پرسشنامه استفاده شده است. پیش از آغاز پیمایش، پرسشنامه در بین نمونه آماری توزیع شد. جامعه آماری این مطالعه شهروندان شهر تهران است. از آنجا که به طور طبیعی امکان مطالعه دیدگاه‌های تمامی شهروندان وجود نداشت لذا در مرحله بعد در این تحقیق انتخاب نمونه با تلفیق روش نمونه‌گیری تصادفی ساده (با محوریت روش قرعه کشی) و نمونه‌گیری خوشه‌ای صورت گرفته است. نمونه‌گیری تصادفی ساده، پایه و اساس روش‌های نمونه‌گیری احتمالی است؛ در این روش نمونه‌گیری، نمونه‌ها فقط تحت تأثیر عوامل تصادفی قرار دارند و احتمال شمول همه مورد‌های جامعه آماری در نمونه برابر است. با

ابزارهای پژوهش

۱. پرسشنامه محقق ساخته: در تحقیق حاضر وسیله اندازه گیری متغیرها سوالات و گویه های پرسشنامه (محقق ساخته) است؛ که براساس چارچوب نظری تحقیق، پیشینه ی تجربی، تعریف متغیرها و مفاهیم به کار رفته در فرضیه های تحقیق طراحی شده اند؛ پرسشنامه شامل سه بخش است؛ اول سوالات جمعیت شناختی، دوم سوالات متغیر مستقل میزان استفاده از شبکه‌های مجازی و سوم سوالات مربوط به سنجش متغیر وابسته انسجام درون خانوادگی است.

یافته‌ها

نتایج توصیفی حاصل از تحلیل متغیرها بیانگر اینست که از کل جامعه‌ی آماری ۴۵/۱ درصد را مردان و ۵۴/۴ درصد را زنان تشکیل داده اند؛ از نظر سنی، بیشتر از ۵۰ درصد شهروندان میانگین سنی آنها ۳۳ سال بوده است؛ از نظر

سطح تحصیلات بیشتر شهروندان که ۳۶/۸ درصد از جمعیت را به خود اختصاص داده اند دارای تحصیلات کارشناسی و از نظر وضعیت تاهل ۳۸/۱ درصد مجرد و ۶۱/۳ درصد متأهل می‌باشند؛ که ۱۸/۹ درصد از شهروندان میزان تغییرات در انسجام درون خانواده گی را در سطح پایین (۲۵-۱۱)، ۷۸/۹ درصد در سطح متوسط (۴۰-۲۶) و ۲/۱ درصد نیز در سطح بالا (۵۵-۴۱) بیان نموده اند. میانگین میزان تغییرات در انسجام درون خانواده برابر با ۳۰/۰۵ است که در دامنه متوسط (۲۶-۴۰) قرار می‌گیرد. میانگین میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی نیز از دیدگاه شهروندان ۱ ساعت و ۳۶ دقیقه در شبانه روز بوده است.

فرضیه اصلی: میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی در انسجام درون خانوادگی شهروندان شهر تهران تاثیرگذار است.

جدول ۱. نتایج آزمون فرضیه تأثیر میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی در انسجام درون خانوادگی

آماره ها	مقدار ضریب همبستگی	ضریب تبیین R^2	F	سطح معناداری
۰/۳۰۵	۰/۰۹۳	۳۸/۳۴۳	۰/۰۰۰	

می‌شود. با توجه به مقدار (β) می‌توان گفت که بین متغیرها همبستگی متوسط به بالا و مستقیمی وجود دارد، به عبارتی هر چه میزان استفاده از شبکه‌های مجازی توسط کاربران افزایش یابد انسجام درون خانوادگی آنها کاهش می‌یابد و از سوی دیگر با توجه به مقدار ضریب تبیین (R^2) می‌توان گفت که میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی به میزان ۹ درصد توانایی پیش‌بینی تغییرات انسجام درون خانواده را داراست.

با توجه به اطلاعات جدول (۱) در فاصله اطمینان ۹۹ درصد، سطح معناداری آماره F آزمون فرضیه تأثیر میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی در انسجام درون خانواده بیانگر این است که $\text{Sig} \leq 0/05$ است. با توجه به اینکه مقدار سطح معناداری کمتر از (۰/۰۵) است؛ نتیجه می‌گیریم که فرضیه مبنی بر تأثیر استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی در انسجام درون خانواده آن تأیید شده است. به عبارتی فرضیه H1 تأیید و فرضیه H0 رد

جدول ۲. نتایج آزمون فرضیه تأثیر میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی در بعد کمی انسجام درون خانوادگی

آماره ها	ضریب همبستگی	ضریب تبیین R^2	F	سطح معناداری
تأثیر استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی در بعد کمی انسجام درون خانوادگی شهروندان	۰/۳۰۲	۰/۰۹۱	۳۷/۳۵۸	۰/۰۰۰

که بین متغیرها همبستگی متوسط به بالا و مستقیمی وجود دارد؛ به عبارتی با افزایش استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی توسط کاربران شاهد تغییرات در بعد کمی انسجام درون خانوادگی می‌باشیم؛ و از سوی دیگر با توجه به مقدار ضریب تبیین (R^2) می‌توان گفت که میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی به میزان ۹ درصد توانایی پیش‌بینی تغییرات بعد کمی انسجام درون خانواده را داراست.

با توجه به اطلاعات جدول (۲) در فاصله اطمینان ۹۹ درصد، سطح معناداری آماره F آزمون فرضیه تأثیر میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی در بعد کمی انسجام درون خانواده بیانگر این است که $Sig \leq 0/05$ است. با توجه به اینکه مقدار سطح معناداری کمتر از (۰/۰۵) است؛ نتیجه می‌گیریم که فرضیه مبنی بر تأثیر استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی در بعد کمی انسجام درون خانواده تأیید شده است. به عبارتی فرضیه $H1$ تأیید و فرضیه $H0$ رد می‌شود؛ با توجه به مقدار (β) می‌توان گفت

جدول ۳. نتایج آزمون فرضیه تأثیر میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی در بعد کمی انسجام درون خانوادگی

سطح معناداری	F	ضریب تبیین R^2	ضریب همبستگی ($R = \text{Beta}$)	آماره‌ها
۰/۰۰۰	۱۴۲/۶۹۳	۰/۲۷۷	۰/۵۲۶	تأثیر استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی در بعد کمی انسجام درون خانوادگی

در حوزه ارتباطات و رسانه به گونه‌ای است که در پاره‌ای موارد حتی فرصت برنامه ریزی و تفکر را از همگان سلب می‌کند. این مهم در حوزه تلفن همراه به وضوح قابل مشاهده است؛ وسیله‌ای که الان با برخورداری از امکانات خود بسیاری از نیازمندی‌های بشر را برآورده نموده است. بر همین اساس دستگاه‌های تلفن همراه هوشمند و نرم افزارهای اجتماعی آن در کنار ایجاد روابط جدید و تضعیف بسیاری از ارزش‌ها گاه تقویت‌کننده بسیاری از آنها هم بوده‌اند. بدین ترتیب ابعاد استفاده از شبکه‌های اجتماعی تلفن همراه به نوبه خود به یک فرهنگ و شیوه زیستن تبدیل شده، به عنوان یک مصنوع فرهنگی که امکان انتخاب‌های متعددی را فراهم می‌کند. امروزه فضای مجازی در کنار نقاط قوت و مثبت خود عامل بنیادین در شکل‌گیری هویت‌های اجتماعی و تغییرات در تعاملات انسانی و دگرگونی در ارزش‌های اجتماعی و سطح سرمایه اجتماعی شده است. فرد هنگامی که به تعامل با فرد دیگری می‌پردازد؛ هویت خویش را به عنوان یک عضو جامعه پیدا می‌کند. هویت در بستر تعاملات اجتماعی تعریف می‌شود و تعاملات در فضای مجازی باعث کمرنگ شدن تعاملات واقعی و به تبع ضعیف شدن ارزش‌های اجتماعی می‌شود.

با توجه به اطلاعات جدول (۳) در فاصله اطمینان ۹۹ درصد، سطح معناداری آماره F آزمون فرضیه تأثیر میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی در بعد کمی انسجام درون خانواده بیانگر این است که $Sig \leq 0/05$ است. با توجه به اینکه مقدار سطح معناداری کمتر از (۰/۰۵) است؛ نتیجه می‌گیریم که فرضیه مبنی بر تأثیر استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی در بعد کمی انسجام درون خانواده تأیید شده است. به عبارتی فرضیه $H1$ تأیید و فرضیه $H0$ رد می‌شود؛ با توجه به مقدار (β) می‌توان گفت که بین متغیرها همبستگی متوسط به بالا و مستقیمی وجود دارد؛ به عبارتی با افزایش استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی توسط کاربران شاهد تغییرات در بعد کمی انسجام درون خانوادگی می‌باشیم؛ و از سوی دیگر با توجه به مقدار ضریب تبیین (R^2) می‌توان گفت که میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی به میزان ۲۷ درصد توانایی پیش‌بینی تغییرات بعد کمی انسجام درون خانواده را داراست.

بحث و نتیجه‌گیری

فناوری‌های جدید به اشکال مختلف در زندگی بشر رسوخ کرده است و سرعت تغییر و تحولات این فناوری‌ها بویژه

-متولیان و مدیران فرهنگی کشور با آسیب شناسی کامل شبکه‌های اجتماعی و به دور از برخوردهای احساسی و مقطعی نسبت به آموزش خانواده‌ها از طریق رسانه‌ی ملی برنامه ریزی دراز مدت داشته باشند.

-در این فضا تنها مصرف کننده صرف نباید بود و باید به سمت تولید و توسعه بر اساس محتوای غنی گام برداشت تا آسیب‌های اجتماعی بی فرهنگی‌ها با جایگزینی محتوا روز به روز کاهش یابد.

- علاوه بر متولیان فرهنگی جامعه، خانواده نیز می‌تواند به عنوان یک رکن مهم و تأثیرگذار در جهت کنترل جوانان و نوجوانان و هدایت آنان در جهت استفاده صحیح و بهینه از این شبکه‌ها ایفای نقش نماید که برای رسیدن به این هدف نیازمند آموزش خانواده‌ها می‌باشیم.

- در کنار همه اینها آموزش و پرورش نیز در آموزش نسل فردای جامعه به منظور بهره مندی مطلوب از اینترنت و کاربردهای آموزنده و مفید آن می‌تواند نقش بی مانندی داشته باشد.

-وزارت آموزش و پرورش با تغییر سیاست‌های آموزشی خود از حافظه محوری به سمت پژوهش محوری در سطوح گوناگون و متناسب با دوره‌های آموزشی در استفاده از فناوری‌های روز ارتباطی دانش آموزان را درگیر استفاده کاربردی از اینترنت کند که این نوع استفاده در وجود آنان نهادینه شده و فرصت تفکر در استفاده‌های ناخوشایند از آنان گرفته شود.

- وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی به جای تمرکز صرف و سرمایه گذاری و برنامه ریزی برای مسدود و محدود کردن میزان دسترسی به شبکه‌های اجتماعی نسبت به صرف هزینه و برنامه ریزی در جهت تولید محتوای متناسب با فرهنگ و ارزشهای غنی ایرانی و اسلامی و با مشارکت و درگیر نمودن کاربران در تولید چنین محتوایی ضمن اشاعه‌ی ارزشهای والای دینی و ملی در تور جهان گستر فضای مجازی برنامه ریزی داشته باشد تا هم اعتماد داخلی بیشتری را کسب نموده و هم در جهت نیرومندسازی هویت دینی و ملی گام‌های مؤثرتر و عملی تری برداشته باشد.

- راه اندازی شبکه‌های اجتماعی داخلی با ویژگی‌ها و جذابیت‌های لازم می‌تواند در جهت تولید محتوای بومی و تأثیرگذاری مثبت در مخاطبان و کاربران موثر باشد.

ظهور فناوری‌های نوین ارتباطی دگرگونی بنیادی را در معاملات و ارتباطات انسانی ایجاد کرده است.

نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل‌های انجام شده بیانگر آن است که استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی در انسجام درون خانوادگی شهروندان تأثیرگذار بوده است که در مقایسه با رویکرد نظریه پردازان حوزه ارتباطات همچون همچون کلی و ولخارت، السون، الد هال و ... که به تأثیر منفی اینترنت و فضای مجازی بر انسجام درون خانوادگی باور دارند، همخوان است. با توجه به مفهوم سازی انسجام درون خانوادگی و ابعاد آن که شامل دو بعد کمی و کیفی است و با توجه به طرح فرضیات بر گرفته از مفاهیم نظری می‌توان بیان نمود که میزان انسجام درون خانوادگی و ابعاد آن‌ها در بین شهروندان تهرانی در کل در سطح متوسط به بالا بوده است؛ با نگاهی به آزمون فرضیات تحقیق می‌توان عنوان نمود که استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی ابزاری جهت تضعیف انسجام درون خانوادگی شهروندان محسوب شده است؛ یافته‌های تحقیق حاضر بیانگر تأثیر مثبت رسانه‌های نوین بر تغییرات انسجام درون خانوادگی شهروندان کاربر شبکه‌های اجتماعی مجازی هستند؛ حال با در نظر گرفتن نتایج تحقیق حاضر و مقایسه آن با پیشینه نگاشته‌ها می‌توان گفت که نتایج بدست آمده از تحقیق با نتایج حاصل از تحقیق پرهام (۱۳۹۳)، کفاشی و فلاحی (۱۳۹۴)، شیرینی و رحمانی (۱۳۹۴)، نریمانی و رنجبر (۱۳۹۵)، رضایی و پورجبللی (۱۳۹۶)، آفونسو (۱۹۹۸)، شوتون (۲۰۱۰)، ونگ و همکاران (۲۰۱۴)، مرتن (۲۰۱۴)، لوئیس و همکاران (۲۰۱۵) همخوان است.

-با توجه به نتایج تحقیق توصیه می‌شود والدین وقت مناسب و تعیین شده برای شبکه‌های مجازی و همچنین وقت بیشتری را برای شنیدن صحبتها و مشکلات فرزندان خود بگذارند تا بدین صورت زنگ خطری که برای انسجام خانواده‌ها به صدا در آمده است، تبدیل به مسئله و آسیبی جبران ناپذیر نشود.

-با توجه به اینکه بیشتر استفاده کنندگان از فضای مجازی، نوجوانان و جوانان هستند، فرهنگ سازی برای کاهش پیامدهای آن، ضروری است؛ از این رو اطلاع رسانی و آموزش نحوه‌ی استفاده‌ی صحیح از این فناوری، می‌تواند مؤثر واقع شود.

شیری، طهمورث؛ رحمانی، الناز. (۱۳۹۴). تأثیر استفاده از وسایل نوین ارتباطی (لاین، تلگرام) بر وضعیت انسجام خانواده‌های منطقه ۱ شهر تهران، مجله مطالعات توسعه اجتماعی ایران، ۸(۱): ۹۹-۱۱۱.

شیری، طهمورث. (۱۳۹۴). شبکه‌های نوین، عامل فصل یا وصل خانواده‌ها، گزارش تحلیلی وبلاگ نیوز.

شیرازی، رضا. (۱۳۹۰). هویت قومی جوانان، تهران: نشر آگاه. دوران، بهزاد (۱۳۸۱). تأثیر فضای ساینترنت بر هویت اجتماعی، پایان‌نامه دکتری، تهران: دانشگاه تربیت مدرس، دانشکده علوم انسانی.

دوله، معصومه. (۱۳۹۵). بررسی نقش شبکه‌های اجتماعی مجازی در کیفیت زندگی در بین کاربران شبکه‌های اجتماعی مجازی، رساله دکتری دانشگاه آزاد اسلامی.

ذکائی، محمد سعید. (۱۳۸۴). جوانان و استقلال یابی: فرصت‌ها، محدودیت‌ها، آرزوها و ترس‌ها، پژوهش‌های تربیتی، ۱۱ و ۱۲: ۳۳-۴۶.

رضایی، سمانه؛ پورجلی، ربابه. (۱۳۹۶). بررسی رابطه میزان ساعات استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی و میزان انسجام اجتماعی خانواده در بین خانواده‌های شهر نقدة، مطالعات جامعه‌شناختی، ۱۰(۳۸): ۴۲-۲۱.

فاضلی، ندا. (۱۳۹۱). گونه‌شناسی الگوهای در حال ظهور زندگی خانوادگی در شهر تهران، مقاله‌های اولین همایش علمی و پژوهشی زنان و زندگی.

فلاحی، علی. (۱۳۹۴). تحلیل کیفی و کمی تأثیر شبکه‌های اجتماعی مجازی در ساختار خانواده، فصلنامه فرهنگی تربیتی زنان و خانواده، ۱۱(۳۵): ۱۷۰-۱۵۱.

کاستلز، مانوئل (۱۳۸۹). عصر اطلاعات، اقتصاد، جامعه و فرهنگ، جلد ۱، ترجمه احمد علیقلیان، افشین خاکباز، چاپ ۴، تهران: طرح نو.

کفاشی، مجید. (۱۳۸۸). بررسی تأثیر اینترنت بر ارزش‌های خانواده، فصلنامه علمی (پژوهش اجتماعی)، ۲(۳): ۱۰-۲۰.

کوهن، آلبرت. (۱۳۸۷). تغییر نگرش و تأثیر اجتماعی. ترجمه: علیرضا، کلدی. تهران: دانشگاه علوم بهزیستی.

گیدنز، آنتونی. (۱۳۸۹). جامعه‌شناسی، ترجمه: حسن چاوشیان، تهران: نشر نی.

محسنی، منوچهر (۱۳۸۰). جامعه‌شناسی جامعه اطلاعاتی، تهران: نشر دیدار، چاپ اول.

خانواده‌ها با توجه به وجود گستردگی و تنوع ارتباطی بالا در شبکه‌های مجازی و تأثیرات آن، با تخصیص زمان و برنامه ریزی مناسب تلاش نمایند بر میزان ارتباط، ابراز علاقه و صمیمیت با همدیگر افزوده تا اعضای خانواده این حس را در خانواده تجربه نمایند، نه در فضای مجازی؛ چراکه فضای مجازی در نبود سواد رسانه‌ای آثار سوئی برای کاربران نیز دارد.

برنامه‌سازان و تولیدکنندگان محتوا نیاز مخاطبان خود را به طور دقیق شناسایی کرده و ضمن آگاه‌سازی خانواده‌ها نسبت به تأثیر سوء محتوای غیر اخلاقی شبکه‌های مجازی، اقدام به تولید و نشر محتوای مناسب در این فضا نمایند.

تعارض منافع

بنا بر اظهار نویسندگان، این مقاله حامی مالی و تعارض منافع ندارد.

منابع

ازکیا، مصطفی. (۱۳۸۰). جامعه‌شناسی توسعه، تهران: نشر کلمه.

اسدی، عباس. (۱۳۹۳). گرایش دانشجویان به رسانه‌ها با تأکید بر شبکه‌های ماهواره‌ای و سنجش پیامدهای آن. مجله فرهنگ در دانشگاه آزاد اسلامی، ۴(۳): ۱۴-۲۶.

امینی، مهسا؛ حیدری، حسن. (۱۳۹۵). بررسی اثربخشی آموزش غنی‌سازی روابط بر ارتقاء کیفیت زندگی و رضایت زناشویی دانشجویان متأهل، مجله آموزش و سلامت جامعه، ۳(۲): ۳۱-۲۳.

بیرو، آلن. (۱۳۸۰). درآمدی بر دایره‌المعارف علوم اجتماعی، ترجمه باقر ساروخانی، تهران: نشر کیهان.

پرهام، محمدرضا. (۱۳۹۳). عوامل مؤثر بر انسجام خانواده با تأکید بر شبکه‌های مجازی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد، واحد گرمسار.

ترلو، کریسپین، تومیک، آلیس، لنگل، لورد (۱۳۹۰). ارتباطات کامپیوتر- واسط. ترجمه سروناز تربتی، تهران: جامعه‌شناسان.

سلطانی فر، محمد (۱۳۸۸). شبکه‌های اجتماعی و فرصت‌ها و چالش‌های، پژوهش‌های رسانه‌ای مرکز تحقیقات استراتژیک.

- Depressed Adolescents: A Qualitative Analysis of the Family Options Study. *Front Psychiatry*, 3, 060.
- Lauer, Ropert, H. (1995). *Social Problems and the Quality of Life*. New York: Mcgraw- Hill.
- Soliday, E.; Kool, E. & Lande, M. B. (2001). Family Environment, Child Behavior, and Medical Indicators In Children With Kidney Disease. *Child Psychiatry and Human Development*, Vol. 31, No. 4, Pp. 279-295.
- Olson, D. H. (2010). Circumplex model of marital and family systems. *Journal of Family Therapy*, 88, 044-039.
- Vaillanta, GJ. Templeton, M. Ardel, S.E. & Meyer. S. (8103). The Natural History of Male Mental Health: Health and Religious Involvement, *Social Science & Medicine*, 33, 880-860.
- Wang, P-W.; Liu, T-L.; Ko, C-H.; Lin, H-C.; Huang, M-F.; Yeh, Y-C. & Yen, C-F. (2014). Association Between Problematic Cellular Phone use and Suicide: The Moderating Effect of Family Function and Depression. *Comprehensive Psychiatry*, Vol. 55, No. 2, Pp. 342-348.
- ویندال، سون، سیگنایترز، بنو، اولسون، جین تی (۱۳۸۷)، کاربرد نظریه‌های ارتباطات. ترجمه: علیرضا دهقان، چاپ دوم، تهران: جامعه‌شناسان.
- نریمانی، محمد؛ رنجبر، محمدجواد. (۱۳۹۵). نقش احساس تنهایی و انسجام خانوادگی در گرایش نوجوانان به استفاده آسیب‌زا از تلفن همراه، فصلنامه پژوهش‌های ارتباطی، ۲۳(۲): ۴۵-۶۲.
- Boyd, D. M., & Ellison, N. B. (2007), "Social network sites: definition, history, and scholarship", *Journal of Computer-Mediated Communication*, 13(1): 210-230.
- Barber Brian, K & Buehler, Cheryl. (1996). "Family cohesion and Enmeshment: Different constructs, Different Effects", *Journal of marriage and the family*. vol. 85, may. P.p: 331-333.
- Elson, Andrew (2000): A preliminary study into student teacher understandings. *Journal of educational research*, Vol 51, No 1, PP 39-73.
- Lewis, A. Knight, T. Germanov, G. Benstead, M. Joseph, C. Poole, L. (2015). *The Impact on Family Functioning of Social Media Use by*